

Увод

Програмите на Европейската общност представляват набор от действия с цел да се насърчи сътрудничеството между страните членки [на Европейския съюз](#) (ЕС) в различни области, свързани с [политиките на Европейската общност](#)

. Принципно, тези програми са замислени и предназначени за страните членки на ЕС на базата на определените в Общия бюджет на Съюза средства.

[1]

С оглед бъдещото разширяване

[на Европейския съюз](#)

и с цел по-добрата подготовка на страните-кандидатки за бъдещо членство и приемане на достиженията на правото на ЕС (acquis communautaire), в документа

[План 2000](#)

от юли 1997, Европейската комисия предлага за страните-кандидатки последователно да бъдат отворени широк спектър от програми на Европейската общност. Тези програми са основен предприсъединителен инструмент, който цели да запознае страните кандидатки и техните граждани с политиките и механизмите на действие на ЕС.

Програмата на Европейския съюз САПАРД представлява Специална програма за присъединяване в земеделието и развитието на селските райони, която е инструмент за подкрепа на усилията на страните-кандидатки в процеса на присъединяване към ЕС, за да се подготвят за Общата селскостопанска политика и Единния вътрешен пазар на Европейския съюз. [2] След присъединяването през май 2004 г. на 10 страни към ЕС бенефициенти по програма САПАРД останаха България и Румъния, а от 2005 г. и република Хърватска. Програмата има за цел да допринесе за прилагане на законодателството в сферата на Общата селскостопанска политика и да решава специфични проблеми за устойчивото адаптиране на земеделския сектор и селските райони в страните-кандидатки. В Националния план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2000 - 2006 г. (НПРЗСР) са формулирани основните цели за земеделието, горите и хранителната промишленост, включително преработката на риба, които са водещи при осъществяване на програма САПАРД:

- развитие на ефективно земеделско производство и конкурентен хранително-преработвателен сектор чрез подобряване на пазарната и технологична инфраструктура и стратегическа инвестиционна политика, насочени към достигане на европейските стандарти;
- устойчиво развитие на селските райони в съответствие с най-добрите екологични

практики чрез създаване на алтернативна заетост, разнообразяване на икономическите дейности и създаване на необходимата инфраструктура.

1. Бенефициенти и условия по програмата

По програмата могат да кандидатстват:

- физически лица, регистрирани по българското законодателство на възраст от 18 до 55 години (това изискване не важи за мярка 03 - развитие на традиционни занаяти). За да бъдат подпомогнати, те трябва да бъдат регистрирани като земеделски производители според Наредба № 3 на МЗГ от 29.01 1999 г.;
- юридически лица, регистрирани по българското законодателство, с не повече от 25% държавно или общинско участие във фирмата;
- общини от селските райони на страната.

Желаещите да кандидатстват с проект по САПАРД трябва да проверят кои са допустимите бенефициенти по съответната мярка.

Условията и редът за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за инвестиции в земеделските стопанства са указани в Наредба № 14 от 18 май 2001 г. на МЗГ (обн., ДВ, бр. 50 от 1 юни 2001 г.) Директната помощ е само за инвестиции в земеделските стопанства. Субсидията за частните стопани е 50 % от одобрените инвестиционни разходи и се изплаща след реализиране на инвестицията. Останалата част се поема от кандидата. Разходи, направени преди официалното одобрение на проекта, не се признават. Максималният допустим разход по общите условия е до 12% от стойността на проекта, а максималният срок за неговото изпълнение е 24 месеца. Минималният размер на инвестиционния проект е 1000 евро, а максималният - 1,5 млн. евро. За периода от 7 години, в който действа програмата, кандидатите могат да получат финансиране до 5 пъти, като общата сума не може да надхвърля максималния размер за финансиране, определен за съответната мярка.

По програмата се финансират следните два вида проекти:

- публични инвестиции: за тях безвъзмездната помощ от ЕС ще бъде 75%, а

останалите 25% ще се финансират от държавния бюджет;

- частни инвестиционни схеми: от тях се очаква генерирането на приходи и затова субсидията е в размер на 50%, а останалите 50% от средствата се осигуряват от частно участие на земеделските производители.

2. Партньори за България

Държавен фонд „Земеделие” е национален партньор по програма САПАРД за осигуряване на необходимото държавно съфинансиране за проектите по САПАРД. Фондът функционира като разплащателна агенция (според изискванията на европейското законодателство) за субсидиите, отпускани от ЕС по програма САПАРД. Предстои ДФ „Земеделие” да се преустрои като разплащателна агенция.

Основно условие за всеки кандидат, който желае да бъде финансиран по програмата, е да няма просрочени задължения към банки, държавен фонд „Земеделие” и никакви задължения към държавния и общинските бюджети.

Видовете дейности, които се финансират по програма САПАРД, са:

В Националния план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2000 -2006 г. се определят четири приоритетни области за българското земеделие, а във всяка от тях се предвижда прилагането на конкретни мерки:

- Инвестиции в земеделски стопанства.
- Подобряване преработката и маркетинга на селскостопанските и рибните продукти.
- Изграждане на пазари на едро.
- Развитие на селскостопански дейности, целящи опазването на околната среда.
- Лесовъдство, залесяване на земеделски земи, инвестиции в горски стопанства, преработка и маркетинг на горски продукти.
- Създаване на групи производители.
- Управление на водните ресурси.
- Развитие и разнообразяване на икономическите дейности, създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи.
- Обновяване и развитие на селата, опазване и съхраняване на селското наследство и културните традиции.
- Развитие и подобряване на междуселищната инфраструктура.
- Подобряване на професионалното обучение. [\[3\]](#)

Четвъртата приоритетна област чрез своите мерки за техническа помощ, включващи проучвания, информационни и рекламни кампании, има за основна цел да осигури: ефективна информация по прилагането на програмата и предвидените инвестиции; навременен мониторинг и оценка на програмата с оглед подобряване на резултатите от различните етапи; изследвания и оценки за оптимизиране на инвестициите; обучение на програмните мениджъри и бенефициенти.

Може да се обобщи: САПАРД е специална програма за присъединяване в областта на земеделието и селските райони на Европейския съюз. По нея България получава ежегодно безвъзмездна помощ в размер на 52,127 млн.евро в периода 2000-2006 год. При подписването на финансовите меморандуми всяка година се определя конкретният размер на финансовото подпомагане от ЕС. Програмата е съставена от различни мярки.

Размерът на получените помощи за страната е показан на Графика 1 по години:

Графика 1

3. Мерки по програмата

Програмата по [мярка 1](#) предвижда извършването на инвестиции в земеделски стопанства с общ размер на разходите за инвестиционни проекти от минимум 5.000 евро до 1.500.000 евро за едно земеделско стопанство за периода на изпълнение на програмата, като се субсидират 50% от реално извършените инвестиции (но не повече от 750.000 евро). Целта е да се повиши конкурентноспособността и ефективността на земеделски стопанства със среден размер, които продават повече от 50% от произвежданата продукция и имат до 50 работника. Инвестициите за производство на мляко и месо целят подобряване на благосъстоянието на животните и хигиенните условия, които ще доведат до повишаване на качеството на продуктите, главно в млечния сектор. При трайните насаждения се предвижда да се подобри качеството и здравното състояние на насажденията чрез спазване на изискванията за сертификация, за да се постигнат европейските стандарти; подобряване на механизацията на ниво ферма.

Програмата по [мярка 2](#) се фокусира и в извършването на инвестиции за подобряване преработката и маркетинга на селскостопанска продукция с общ размер на разходите за инвестиционни проекти от минимум 100.000 евро до 3.000.000 евро за периода на изпълнение на програмата, като се субсидират 50% от реално извършените инвестиции (но не повече от 1.500.000 евро). Целта е да се подобри качеството, представянето и опаковките на произвежданите продукти с оглед постигане на европейски стандарти и изисквания, както и внедряването на технологии, свързани със защитата на околната среда и рационално използване на суб-продуктите чрез обработка на отпадъците.

Програмата по [мярка 3](#) е насочена към развитие на традиционните занаяти в селските райони чрез финансиране на инвестиции, осигуряващи допълнителни земеделски приходи чрез местно занаятчийство и възраждане на местните културни традиции с общ размер на разходите за инвестиционни проекти от минимум 1000 евро до 500.000 евро за периода на изпълнение на програмата, като се субсидират 50% от реално извършените инвестиции (но не повече от 250.000 евро). Целта е да се разнообразят местните икономически дейности като се развият малки и средни предприятия в областта на аквакултурите, дървообработването, бубарството, коневъдството, пчеларството, гъбарството, преработката на етеричномаслени култури.

Програмата по [мярка 4](#) има за цел насърчаване създаването на организации на земеделски производители като поема оперативните им разходи за първите пет години от дейността им, считано от датата на одобряването за подпомагане. Помощ ще се предоставя само на организации на производители, признати след 1 януари 2000 г. Размерът на помощта се определя за всяка организация на производители въз основа на годишната ѝ пазарна продукция, но не повече от 75 000 евро за първата година, 75 000 евро за втората година, 60 000 евро за третата година, 45 000 евро за четвъртата година и 35 000 евро за петата година.

Програмата по [мярка 5](#) има за цел създаването на пазари на производителите и тържища. Чрез тази мярка ще се осигурят инвестиции за модернизация на съществуващата пазарна структура за плодове и зеленчуци с цел приравняване към качествените, санитарни и маркетингови стандарти на ЕС и изграждане на ефективна пазарна организация на базата на пазарно ориентирано производство. Помощ ще се предоставя само на юридически лица, регистрирани по българското законодателство и с не повече от 25% държавно участие. Размерът на помощта е в рамките 100.000 евро до 6.000.000 евро за периода на изпълнение на програмата, като се субсидират 50% от реално извършените инвестиции (3.000.000 евро).

Програмата по [мярка 6](#) има за цел подобряването на условията за устойчиво икономическо стопанисване на горите като подпомага инвестициите в областта на лесовъдството, залесяване на земеделски земи, инвестиции в горски стопанства, преработка и маркетинг на горски продукти. Мярката подпомага инвестиции в рамките на съществуващия горски фонд и на изоставените земеделски и планински райони с цел подобряване условията за устойчиво икономическо и екологично стопанисване на горите, особено при общините и частния сектор, както и преработването и маркетинга на горски продукти, които са важни за интегрирането на дохода в селскостопанската и земеделска общност. Размерът на инвестициите е в границите 1.300 до 200.000 евро. При частните проекти (на физически или юридически лица, организации на собственици на гори) подпомагането е до 50% от размера на реално извършените инвестиции. При някои от инфраструктурните проекти, осъществявани от общини, финансовото подпомагане може да достигне до 100%.

Програмата по [мярка 7](#) има за цел обновяването и развитието на селата, опазването и съхраняването на селското наследство и културни традиции. Целта на мярката е да се укрепят селските общности като уникален социален и културен актив чрез предоставяне на субсидии и техническа помощ на общинските власти и други местни организации за изготвяне и прилагане на планове за подобряване на основната техническа инфраструктура и възстановяване на сгради с архитектурно и историческо значение в населени места от изостаналите селски райони с цел подобряване на селската среда и качеството на живот в тези райони, предоставяне на условия за културни дейности на местните жители, поставяне на основи за развиване на нови икономически дейности като селски туризъм и др. Проектите могат да бъдат финансирани до 100% от размера на инвестицията, която е в границите 30.000 до 1.000.000 евро. Бенефициенти по мярката са общини от селските райони на страната.

Програмата по [мярка 8](#) цели развитие и подобряване на междуселищната инфраструктура. Целта на мярката е да се окаже финансова подкрепа за общински и областни проекти насочени към: подобряване на съществуващите селскостопански пътища и пътищата от четвъртокласната селскостопанска мрежа, свързващи две или няколко селища в рамките на една община или от две съседни общини; подобряване на пътищата водещи към природни, културни или исторически паметници, ако те са разположени в близост до границите на селището; завършване на недоизградени селскостопански пътища и пътища от четвъртокласната пътна мрежа, започнати в миналото; разчистване и ремонт на селскостопанските пътища и пътища от четвъртокласната пътна мрежа, оказали се обект на природни бедствия (урагани, наводнения, земетресения); подобряване на съществуващата телефонна мрежа, свързваща две или повече селища от една или две съседни общини; подобряване и разширяване на съществуващата междуселищна водоснабдителна инфраструктура; подобряване на съществуващата електропреносна мрежа (с изключение на проекти за ново строителство на трасета). Проектите могат да бъдат финансирани до 100% от

размера на инвестицията, която е в границите 50.000 до 2.000.000 евро. Бенефициенти по мярката са общини от селските райони на страната.

Програмата по [мярка 9](#) - подобряване на професионалното обучение е насочена към квалификацията или преквалификацията на работната сила в секторите земеделие, отглеждане на животни, горско дело, рибарство и аквакултури, селски туризъм, занаяти, малък и среден бизнес и др. с цел подпомагане развитието на селските райони, укрепване на техните икономики и общности, подобряване условията на живот и задържане на населението.

В табл. 1 са показани одобрените проекти по мярка 3 и 4:

Таблица

Мерки

Размер на инвест.проекти одобрени от Агенция САПАРД

одобрени проекти

Одобрени допустими разходи

Всичко

Публични (договорирани субсидии)

Всичко

ЕС

Развитие и диверсификация на икономическите дейности и създаване на възможности з

291

117 020 147,92

52 562 863,92

39 422 147,92

ОТ КОЕТО:

Селски туризъм

102

49 462 398,40

22 474 474,62

16 855 855,95

Местно занаячийство и агроиндустрия

7

4 588 598,35

2 073 968,61

1 555 476,46

Дървообработване, дърводелство и биогорива

72

38 539 756,39

17 276 758,20

12 957 568,65

Бубарство

0

0,00

0,00

0,00

Пчеларство

78

10 382 310,36

4 011 182,40

3 081 394,05

Коневъдство

2

1 952 050,49

962 495,00

721 871,25

Аквакултури

11

4 043 560,49

1 879 026,10

1 409 269,57

Гъбопроизводство

5

1 708 482,00

845 330,86

560 990,89

Преработка на етерично-маслени култури, билки и гъби

14

6 342 991,44

3 039 628,13

2 279 721,10

Обновяване и развитие на селата, опазване и съхраняване на селското наследство и култура

30

48 038 616,79

44 979 369,00

33 734 526,75

от което:

Изграждане или възстановяване на паркове

0

0,00

0,00

0,00

Изграждане или реконструкция на места за събиране селскостопански и битови отпадъци, вкл

0

0,00

0,00

0,00

Изграждане или подобряване на водоснабдителната мрежа

4

6 375 543,75

6 217 240,00

4 662 930,00

Подобряване на уличната мрежа

20

33 426 643,31

31 163 770,00

23 372 827,50

Изграждане или подобряване на канализационната мрежа

5

7 476 945,73

7 128 087,00

5 346 065,25

Възстановяване на исторически сгради

0

0,00

0,00

0,00

Изграждане или възстановяване на многофункционални културно/информационни центрове

1

759 484,00

470 272,00

352 704,00

Заклучение

Селското стопанство в страната беше силно зависимо от динамично променящата се политическа ситуация в страната и на Балканския полуостров. Бавните темпове на провеждащата се реформа в областта на селското стопанство задържа неговото развитие. С промяната в собствеността следваше да се променят и условията и начина на работа и финансиране. Липсата на достъп до външните пазари, на централизирани поръчки, свития вътрешен пазар, липсата на ефективна система за кредитиране, прилагането на остарели технологии, лошото заплащане на труда и напълно амортизирания машинен парк превърнаха селското стопанство в непривлекателен отрасъл. Принудени да работят при тези рискови условия, без да разполагат с навременна и качествена финансова информация селскостопанските производители допълнително увеличиха хаоса и дефицита на вътрешния пазар. С приемането на национална стратегия за развитието на селското стопанство съобразена с аграрната политика на Европейския съюз се очаква бърз икономически растеж. Средносрочното и дългосрочното планиране на производството задължително ще се съобразява с изискванията на международните. Оpozнаването на тези процеси и въздействието, което оказват те върху развитието на селското стопанство е наложително за онази част от населението на страната, за която то се е превърнало в основен поминък.

Оптималното използване на ресурсите по европейските фондове и по специално

САПАРД ще допринесе за развитие на селските региони и преодоляването на разнообразни икономически проблеми.